



- аумақтарды кеңейту және жаңаларын құру
- 5.2.1. Мемлекеттік табиғи қорықтар
  - 5.2.2. Мемлекеттік ұлттық табиғи парктер
  - 5.2.3. Мемлекеттік табиғи резерваттар
- 5.3. Заңды тұлғаларды құрмай-ақ ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды
- к ұ р у
- 5.3.1. Мемлекеттік табиғи қаумалдар
- 5.4. Жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жүйесін
- д а м ы т у
6. Қажетті ресурстар және Бағдарламаны қаржыландыру көздері
  7. Бағдарламаны іске асырудан күтілетін нәтижелер
  8. Бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары
  9. Қосымшалар

## 1. Бағдарламаның паспорты

**Атауы** Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтары

жүйесін дамытудың 2007-2009 жылдарға арналған бағдарламасы

**Бағдарламаны әзірлеу үшін негіздеме** "Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 7-тармағына және Қазақстан Республикасының Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарын дамыту мен орналастырудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасына сәйкес

**Бағдарламаның негізгі әзірлеушісі** Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрілігі

**Бағдарламаның мақсаты** Қазақстан Республикасының барлық табиғи-климаттық аймақтарында ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін дамыту

жолымен табиғи және мәдени мұраны, биологиялық сан алуандылығын, табиғи-қорық қорының объектілерін сақтау

Қазақстан Республикасының мемлекеттік табиғи-қорықтық қорының аумағын 1258,66 мың. га кеңейту

**Бағдарламаның алуандылықтың** Қазақстан Республикасындағы биологиялық сан

**міндеттері** қазіргі аумақтық қорғалуының жай-күйін талдау негізінде оларға ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мәртебесін беру үшін бірінші кезектегі табиғи кешендерді анықтау

2007-2009 жылдарға арналған әртүрлі санаттағы және түрдегі кеңейтілетін және жаңадан құрылатын ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды кезең кезеңімен ұйымдастыру тәртібін белгілеу

**Бағдарламаны іске асыру мерзімі** 2007 - 2009 жылдар

**Бағдарламаны қаржыландыру көздері** Бағдарламаны іске асыруға мынадай қаржылық шығындар көзделуде: республикалық бюджеттен:

147,81 млн. теңге, оның ішінде жылдар бойынша: 2007 жылы - 5,5 млн. теңге; 2008 жылы - 72,33 млн. теңге; 2009 жылы - 69,98 млн. теңге;

халықаралық гранттар қаражаты есебінен: 9,3 млн. теңге, оның ішінде жылдар бойынша: 2007 жылы - 7,5 млн. теңге; 2008 жылы - 1,8 млн. теңге.

2008-2009-жылдарға арналған шығыс көлемі тиісті қаржы жылына арналған "Республикалық бюджет туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес нақтыланатын болады

**Бағдарламаны іске асырудан күтілетін нәтиже** Бағдарламаның іс-шараларын іске асыру Қазақстан Республикасы табиғи-қорық қорының аумағын 1258,66 мың га ұлғайтуға және 2009 жылы ерекше қорғалатын табиғи аумақтар үлесін мемлекет аумағының 1,8 %-ға дейін жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл мемлекеттің ландшафттық және биологиялық сан алуандылығын қорғауды, экологиялық туризмді дамытуды, қоршаған ортаның жағдайы мен халықтың денсаулығын жақсартуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

## 2. Кіріспе

Қазақстан аумағы шөл далалардан бастап биік тауларға және ішкі теңіздердің экожүйелеріне дейін ландшафттық кешендердің бірегей жиынтығына ие. Еліміз экономикасы дамуының үдемелі қарқыны және табиғи ресурстарды пайдаланудың күшеюі жағдайында табиғатты аумақтық қорғау жүйесін одан әрі жетілдіру мәселесі көкейтесті сипат алып отыр. Нақ осы жағдайлар мемлекеттің биологиялық сан алуандылықты сақтаудың пәрменді жүйесі ретінде Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтарын (бұдан әрі - ЕҚТА) одан әрі дамыту қажеттігін айқындайды.

Биологиялық сан алуандықты сақтау жөніндегі конвенцияның тарабы ретінде

(Қазақстан Республикасы Министрлер Кабинетінің 1994 жылғы 19 тамыздағы N 918 қаулысы) Қазақстанның биологиялық саналуандылықты сақтау жөніндегі өз міндеттемелері бар. ЕҚТА саласындағы заңнама Қазақстан Республикасының Конституциясына, "Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы" Қазақстан Республикасының Заңына, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 10 қарашадағы N 1692 қаулысымен бекітілген Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды дамыту және орналастырудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасына негізделеді.

2004 жылғы наурызда "Мемлекеттік табиғи-қорық қорын дамыту проблемалары мен перспективалары" атты Парламенттік тыңдаулар өткізілуінің қорық ісін дамыту үшін зор маңызы бар, онда Қазақстанда табиғатты аумақтық қорғау жүйесін дамыту проблемалары талқыланды және оларды шешу жолдары айқындалды.

1997 жылы Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі даму стратегиясы жарияланды, ол Қазақстан 2030 жылға дейін ауасы таза және суы мөлдір, таза және жасыл желекті елге айналуға тиіс екенін паш етті. ЕҚТА-ның жүйесін құру осы мақсаттарға қол жеткізу құралдарының бірі болып табылады. ЕҚТА-ның оңтайлы желісін қалыптастырудың басты міндеті қорықтық ұйытқылар (қорықтар мен ұлттық парктер) өзара күзеті онша қатаң емес аумақтармен (қаумалдар, қорықтық аймақтар), сондай-ақ экологиялық желі элементтерімен - экологиялық дәліздермен, орман алқаптарымен, су қорғау аймақтарымен және жолақтарымен әрі басқа да қорғалатын табиғи аумақтармен қосылатындай олардың біртұтастығын қамтамасыз ету болып табылады.

Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасының аумағында ЕҚТА орналасуын оның ғаламдық түсінігіндегі "экологиялық желі" ретінде жіктеу қиын. Сонымен бірге, қазір Іле Алатауы, Жоңғар Алатауы және Алтай өңірінде аймақтық мемлекетішілік экологиялық желілер қалыптасуда. Мемлекетаралық деңгейде де экологиялық желілердің элементтері қалыптасып жатыр, олар - Батыс Тянь-Шань және Алтай-Саян экологиялық өңірлері. Басталған жұмыстар және әзірленіп жатқан көзқарастар экологиялық желіні ұйымдастыру таулы ормандар сияқты көкейтесті сипат алып отырған барлық табиғи кешендер бойынша (орман, дала, орманды дала, шөлдер, жартылай шөлейт жерлер, жағалау және су экожүйелері) жалғастырылуға тиіс.

Осынау күрделі міндеттерді орындауды қатаң антропогендік қысым жағдайында шешуге тура келуде. Осындай жағдайларда флора мен фаунаның сирек кездесетін және бірегей түрлерін, жансыз табиғат объектілерін ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың оңтайлы жүйесін ұйымдастыру жолымен ғана сақтауға болады.

### 3. Қазақстан Республикасындағы табиғи-қорық ісінің қазіргі жай-күйін талдау

2006 жылдың 1 қаңтарында Қазақстанда 10 мемлекеттік табиғи қорықтар, 9 мемлекеттік ұлттық табиғи парктер, 2 мемлекеттік табиғи резерват, 55 мемлекеттік табиғи қаумал, 5 мемлекеттік қорықтық аймақ, 26 республикалық маңызы бар табиғи ескерткіштер қызмет етеді.

Республикалық маңызы бар ЕҚТА-ның жалпы алаңы - 21118,7 мың. га, мемлекеттің барлық аумағының, оның ішінде заңды тұлға мәртебесімен 3769,1 мың. га - 1,4 % пайызын құрайды. Бұл көрсеткіш бойынша Қазақстан Республикасы орташа-әлемдік деңгейге жете алмайды (жалпыға танылған әлемдік стандарттар жағдайында - 10-12 %).

Ресейдің ЕҚТА-ның жалпы алаңы 136,6 млн. га (елдің жалпы алаңының 7,58 % - ы) құрайды.

Ресейдегі ұлттық парктер мен мемлекеттік табиғи қорықтардың қазіргі жүйесі 85 жылдан артық уақыт қалыптасты және оған:

жалпы алаңы 33,5 млн. га 100 мемлекеттік табиғи қорықтары (Ресей Федерациясы алаңының 1,56 %-дан жоғары);

алаңы 7 млн. га 35 ұлттық парктері (елдің 0,41% алаңы) кіреді.

1992 жылдан бастап Ресейде 26 жаңа қорық және 18 ұлттық парк құрылды. Бұдан басқа осы уақытта 22 қорық пен 1 ұлттық парктің алаңы кеңейтілді.

2010 жылға дейін Ресей Федерациясының аумағында 9 жаңа қорық пен 12 ұлттық парк ұйымдастырылуына сәйкес Ресей Федерациясы Үкіметінің 2001 жылғы 23 мамырдағы N 725-р өкімімен мемлекеттік табиғи қорықтар мен ұлттық парктерінің тізбесі мақұлданды.

Бұдан басқа Ресейде 2003-2010 жылдар кезеңінде қазіргі мемлекеттік табиғи қорықтар аумағын кеңейту бойынша, оның ішінде биосалалық полигон құру жолымен жұмыстар жалғасуы тиіс болатын.

2010 жылдың соңына қарай Ресейде 2015 жылға дейінгі кезеңде мемлекеттік табиғи қорықтар мен ұлттық парктердің желісін дамытудың жаңа перспективалық схемасын бекіту жоспарлануда.

Ресейде ЕҚТА-ды құру табиғатты қорғау қызметінің дәстүрлі және аса тиімді нысаны болып табылады. Ресей Федерациясы Үкіметінің 2002 жылғы 22 тамыздағы N 1225-р өкімімен мақұлданған Ресей Федерациясының экологиялық доктринасы экология саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттары есебіндегі режим мен әр түрлі деңгейдегі ЕҚТА құру және дамытуды қарастырады.

Шаруашылықтық пайдаланудан толық немесе бөлшектеп тартып алынған бұндай аумақтардың биосала негізі секілді биологиялық және ландшафтты сан

алуандылықты сақтау үшін ерекше маңызы бар. Бұл ретте осы мақсаттар үшін аса маңыздысы эталонды да, сондай-ақ бірегей табиғи кешендер мен объектілер негізін мемлекеттік табиғи қорықтар мен ұлттық парктер құрайтын нақ осы ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың федералды жүйесі ауқымында ұ с ы н ы л ғ а н .

Канаданың қорғалатын аумақтар жүйесі 36 ұлттық парктер мен федералды маңызы бар парк резерваты және жалпы алаңы 825 455 шаршы шақырым әртүрлі санаттағы 640 қорғалатын аумақтарды қамтиды, бұл мемлекеттің жалпы алаңының 8,4% - ын құрайды.

Канаданың ұлттық парктерін дамытудың жүйелі жоспарының негізіне Канаданың әрбір ландшафтарының айрықша ашық үлгілерін сақтау қағидаты енгізілген. Бұл қағидаттарды жүзеге асыруда физикалық-географиялық және геоботаникалық өлшемдерді пайдалану арқылы аудандастыру өткізілді және 39 " ұлттық парктерді орналастыруға арналған табиғи өңірлер" бөлінді, бұл ұлттық парктер жүйесінде осы аймақтардың әрқайсысы ұсынылуы үшін және әрбір жағдайда мемлекет табиғатының сипатты "кесіндісі" қорғауда болуы үшін қажет.

Бүгінгі таңда 39 канадалық табиғи өңірлердің 22-сі кем дегенде бір ұлттық паркке ие. Оған қоса төрт өңірде перспективалы аумақтар бөлінген, ол жерлерде пайдалы қазбаларды табу тоқтатылған және жаңа ұлттық парктердің шекаралары мен режимін жобалау және келісу бойынша жұмыстар аяқталуға жақын.

Канаданың ұлттық парктерінің жүйесін дамыту жоспарының бірқатар ж е т і с т і г і б а р :

жоспар қорғалатын аумақтарды орналастыруға ғылыми-негіздемелік жақын келуді ұсынады (олардың қауіпті құрылуына қарама-қайшы);

жоспар мемлекеттің ұлттық парктер жүйесін аяқталған түрде ұсынуға мүмкіндік береді (жүйенің соңғы параметрлерін айқын анықтау Қаржы департаменті және басқа да мемлекеттік органдарда оның құрылысын аяқтауға қажетті қолдауды алуды жеңілдетеді);

жоспар ұлттық парктер жүйесінде мемлекеттің әрбір табиғи аймағын ұсынуға бағытталған даму стратегиясын ұсынады (бұрын ұсынылған өңірлер қайталанбауы үшін) және мамандар тұрақтылығы мен қаржы ресурстарын жоғары нәтижеде пайдалану үшін септігін тигізеді;

жоспарды түсіну өте жеңіл, бұл парктерді құру үдерісіндегі қоғамның әртүрлі қабатының саналы қатысуына және мемлекеттік қолдауды алуға септігін тигізеді.

Канада жоспарының ерекшеліктерінің бірі оның қарапайымдылығы болып табылады: мемлекеттің қатынасты сан алуан табиғи жағдайына қарамастан, әзірлеушілер аудандастырудың жеңіл сызбасын ұсынды және басты назарды

қорғалатын аумақтардың бір санатына ғана аударды. Алайда қандай жағдайда болмасын жоспарлау үдерісін ерте ме, кеш пе мемлекеттің барлық қорғалатын аумақтарына таратуға тура келеді.

Ұлттық парктерді дамыту жүйесі бойынша Канаданың тәжірибесі ол жердегі барлық географиялық аймақтардың табиғи кешендердің репрезентативтік өкілеттігін қамтамасыз ететін түрлі санаттар мен түрдегі ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың барлық жиынтығына таратуды есепке алғанда Қазақстан жағдайы үшін ең қолайлы болып табылады.

Канададан ерекшелігі сол, Қазақстандағы қорғалатын аумақтар бүгінгі күнге дейін нақты стратегиясыз, биологиялық сан алуандылық құрылымына қарамастан, министрліктер мен ведомстволар, облыс әкімдері, ғылыми, үкіметтік емес ұйымдар және басқа да жеке және заңды тұлғалардың ұсыныстары негізінде, табиғи ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемелер материалының әзірлеме шаралары бойынша құрылады.

Сондықтан бұл Бағдарлама қорғалатын аумақтар жүйесінің даму бағытын анықтауға, табиғи ресурстарды пайдаланудағы кенеттен пайда болған шешімдерден аулақ болуға, олардың алып жатқан аумағы бойынша, сол сияқты табиғи аймақтар мен ландшафтарды иелену спектрі бойынша да репрезентативтілігін қамтамасыз етуге арналған.

Қазақстан Республикасының табиғи-қорық қорының қазіргі жай-күйінің талдауы 178 сүтқоректілердің 140-ы (78,6%), қорғалғанын көрсетеді, олардың ішінде 22 түрі Қазақстанның Қызыл кітабына (1991 жылы шыққан) енгізілген немесе осы кітаптағы жалпы сүтқоректілер тізбесінің 61,1%-ы, құстардың 346 түрі (87,4%), бауырымен жорғалаушылардың 31 түрі (63,2%), балықтың 23 түрі (22,1%), алайда олар Қазақстанның флоралық және фауналық сан алуандылығын сақтау мен табиғи экожүйенің барлық кешенінің тұрақты жағдайын ұстап тұруын қамтамасыз ете алмайды.

Алтай, қазақстан, қаратау және қызылқұм арқарлары мекендейтін орындарды сенімді қорғайтын аумақтар қажет. Шөл сүтқоректілері - қаракұйрық, құлан, сабаншы, қарақал, шұбар күзен үшін қорғалатын аумақтар жеткіліксіз екені түсінікті. Тіпті киіктер де сенімді қорғалмаған, осы бағалы тұяқтылардың үйірленетін орындарында көлемі бойынша жеткілікті қорғалатын бірде-бір резерват жоқ. Қорықтық аумақтарда сүтқоректілердің 37 түрі (21,1%), оның ішінде Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енген 12 түрі мүлдем кездеспейді. Бұлар Орал өзені аңғарында мекендейтін жұпар тышқан, орман сусары, еуропа қаракүзені, Еділ-Орал құмдарында мекендейтін алып көртышқан және т.б. Осы өңірдегі Батыс Тянь-Шань қызыл кітап эндемигі - көк суыр Ақсу-Жабағылы қорығы аумағында кездеспейді.

Республикадағы қорық ұйымдастыру қарқыны өте төмен: соңғы 27 жылда (





Айқын байқалатын тік белдеулігі бар таулар	5	5	-	3	18	-	31
<b>Барлығы</b>	<b>10</b>	<b>9</b>	<b>2</b>	<b>26</b>	<b>55</b>	<b>5</b>	<b>107</b>

Республиканың географиялық өңірлері бойынша ЕҚТА-ның бөлінуін талдау елде қорық ісін дамыту дала және шөл аймақтарында ЕҚТА-ға қатысты ірі олқылықтармен жүзеге асырылып келгенін көрсетеді.

Осыған байланысты Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтары жүйесін дамытудың 2007-2009 жылдарға арналған бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) ғаламдық маңызы бар экожүйелер ретінде дала және жартылай шөлейт аймақтарда ЕҚТА жүйесін кеңейтуді көздейді. Қазіргі кезде аса ірі Еуразия құрлығында Қазақстан мен Монғолия ғана өсімдіктер мен жануарлардың сирек кездесетін және қауіп төнген түрлерін қорғау және қалпына келтіру, сондай-ақ тұтастай алғанда экожүйені сақтау үшін перспективалық қаз-қалпындағы дала мен жартылай шөлейт учаскелеріне ие болып отыр. Бұған едәуір дәрежеде "Алтын Дала" ірі мемлекеттік табиғи резерватын құру, Ырғыз-Торғай мемлекеттік табиғи резерватын ұйымдастыру, далалық учаскені Қорғалжын мемлекеттік табиғи қорығына қосу, сондай-ақ Орталық Азиядағы ғылыми негізделген экологиялық желілердің базалық ұйытқылары ретінде осы табиғи аймақтардың шегінде басқа да бірқатар ЕҚТА құру жәрдемдесетін болады.

Әкімшілік облыстар шегіндегі ЕҚТА объектілері іс жүзінде 2-кестеде ұ с ы н ы л ғ а н .

2-кесте

### Әкімшілік облыстар шегінде Қазақстан Республикасының ЕҚТА объектілері

Облыстар атауы	қорықтар	ұлттық парктер	табиғи резерваттар	табиғат ескерткіштері	қаумалдар	қорықтық аймақтар	барлығы
Ақмола	1	2(1*)	-	8	4	-	15(1*)
Ақтөбе	-	-	-	-	1	-	1
Алматы	2	3	-	4	7	-	16
Атырау	-	-	-	-	1	1*	2(1*)
Ш ы ғ ы с Қазақстан	2	1	1	1	8	-	13
Жамбыл	-	-	-	-	3	1*	4(1*)
Батыс Қазақстан	-	-	-	-	3	-	3
Қарағанды	-	1	-	-	10	-	11
Қостанай	1	-	-	-	3	-	4

Қызылорда	1	-	-	-	2		3
Маңғыстау	1	-	-	-	2	1*	4(1*)
Павлодар	-	1	1	1	2	-	5
Солтүстік Қазақстан	-	-	-	12	4	-	16
Оңтүстік Қазақстан	2	1	-	-	5	2*	10(2*)
<b>Барлығы</b>	<b>10</b>	<b>9(1*)</b>	<b>2</b>	<b>26</b>	<b>55</b>	<b>5*</b>	<b>107(6*)</b>

\*- ЕҚТА бірнеше облыс шегінде орналасқан.

Республиканың әкімшілік облыстары шегінде ЕҚТА бөлінуін талдау ЕҚТА-ның көпшілік бөлігі Алматы, Қарағанды, Ақмола, Шығыс Қазақстан және Солтүстік Қазақстан облыстарында орналасқанын көрсетеді. Табиғи қорықтар (жерлері шаруашылық қызметтен толық алынған аумақтар) Алматы және Шығыс Қазақстан облыстарында барынша даму үстінде. Ұлттық парктер (табиғи ресурстары әртүрлі функционалдық мақсатта пайдаланылатын аумақтар) Алматы облысында басым. Таяу уақытқа дейін табиғат ескерткіштерінің ең көп мөлшері бұрынғы Көкшетау облысында орналасқан болатын, ал облыс таратылғаннан кейін Солтүстік Қазақстан облысына берілген болатын. Солтүстік Қазақстан облысының үш ауданын (Еңбекшілдер, Щучье және Зеренді) Ақмола облысының құрамына бергеннен кейін табиғат ескерткіштері негізінен осы облыстарда орналасқан. Қаумалдық режимі бар табиғи қаумалдардың Қарағанды, Алматы, Шығыс Қазақстан және Оңтүстік Қазақстан облыстарында бәрінен көп өкілдігі бар.

Бағдарлама өсімдіктердің, жануарлардың биологиялық саналуандылығын, экожүйелердің түр ішіндегі генетикалық сан алуандылығын, биологиялық ресурстардың өздерін қалпына келтіру қабілетін қамтамасыз ететін республикалық маңызы бар ЕҚТА жүйесін кеңейтуді көздейді.

Флора мен фаунаның сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген объектілерін қорғау ЕҚТА қызметінің маңызды элементі болып табылады. Қазіргі уақытта Қазақстандағы омыртқалы жануарлардың 126 түріне, омыртқасыздардың 96 түріне және 207 өсімдік түріне ресми құрып кету қаупі төнген.

Сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлер саны үнемі ұлғаюда. Қазақстан ботаниктері Қызыл кітаптың келесі шығарылымында өсімдіктер түрін 407-ке дейін көбейтуді көздеуде. Халықаралық Табиғатты Қорғау Одағының Қызыл кітабында аталған киіктер қазір қауіпті жағдайда.

Табиғи-қорық қоры объектілерінің қазіргі орналасуын есепке алу республика флорасы мен фаунасының гендік қорының қоймасы бола алатын жаңа қорғалатын учаскелер ұйымдастыруға жарамды қосымша аумақтарды анықтауға

мүмкіндік берді. Табиғи-қорық қорының объектілерін пайдалану жөніндегі ұсыныстармен бірге олардың тізбесі қоршаған ортаны қорғау, орман және аңшылық шаруашылығы, балық шаруашылығы саласындағы мемлекеттік органдар мен олардың аумақтық бөлімшелерінің, облыс әкімдіктерінің, үкіметтік емес ұйымдардың ұсыныстары бойынша жасалды. Бұдан басқа "Мемлекеттік табиғи-қорық қорының проблемалары және перспективалық дамуына" арналған парламенттік тыңдаулардың ұсынымдары ескерілді. Республиканың табиғи-ресурс әлеуетінің қазіргі жай-күйіне кешенді баға беріліп, соның негізінде кейіннен оларға ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мәртебесін бере отырып, міндетті түрде резервке алуды қажет ететін аумақтар мен учаскелер анықталды.

#### **4. Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері**

Бағдарламаның мақсаты Қазақстан Республикасының барлық табиғи-климаттық аймақтарында ЕҚТА жүйесін дамыту жолымен биологиялық сан алуандылықты, табиғи-қорық қорының объектілерін, табиғи және мәдени мұраны сақтау болып табылады.

Алға қойылған мақсатқа қол жеткізу үшін мынадай міндеттерді шешу қажет:

- 1) Қазақстан Республикасындағы биологиялық сан алуандылықты аумақтық қорғаудың қазіргі жай-күйіне талдау жасау негізінде бірінші кезектегі табиғи кешендерге ЕҚТА мәртебесін беру үшін оларды айқындау;
- 2) 2006-2009 жылдарға әртүрлі санаттағы кеңейтілетін және жаңадан құрылатын ЕҚТА-ны кезең-кезеңімен ұйымдастыру тәртібін белгілеу.

#### **5. Бағдарламаны іске асырудың негізгі бағыттары мен тетігі**

##### **5.1. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін құру және кеңейту тәртібі**

ЕҚТА саласындағы қолданыстағы заңнамаға сәйкес республикалық маңызы бар ЕҚТА Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімімен құрылады. ЕҚТА құру жөніндегі материалдарды ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы уәкілетті орган әзірлеп, Қазақстан Республикасы Үкіметінің қарауына енгізеді. ЕҚТА құру жөніндегі жұмыстарды орындау үшін Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен "Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтары жүйесін дамыту бағдарламасы" негіз болып табылады.

ЕҚТА құрудың жаратылыстану-ғылыми және техникалық-экономикалық негіздемесі ЕҚТА ұйымдастыруға құжаттық негіз болып табылады. ЕҚТА

қызметін ұйымдастыру оны басқару жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды құру процесі үш кезеңді қамтиды, олар жаратылыстану-ғылыми негіздеме, жерге орналастыру жобасы және ЕҚТА құрудың техникалық-экономикалық негіздемесі жобаларын әзірлеуді және бекітуді көздейді.

1. Жаратылыстану-ғылыми (бұдан әрі - ЖҒ) негіздеме ЕҚТА құру үшін ұсынылатын аумақты зерделеуді көздейді, бұл ретте мынадай факторлар қаралады:

1) аумақтың табиғи-қорық қорының табиғи ландшафтары мен объектілерінің қазіргі жай-күйі;

2) осы аумақта орналасқан табиғи-қорық қоры объектілерінің экологиялық, ғылыми, рекреациялық және мәдени құндылығы;

3) аумақты функционалды пайдалану;

4) халқы және оның қоныстануы;

5) жұмыс істеп тұрған инженерлік желілер;

6) қоршаған ортаға антропогендік әсер ететін негізгі факторлар;

7) қазіргі ерекше қорғалатын аумақтар.

Аумақты әдеби және табиғи зерттеулер материалдарының негізінде генетикалық резервтің табиғи эталондары, уникалдары мен объектілері, ғылыми зерттеулер, оқу-ағарту, білім беру, рекреация және туризм нысаны ретінде ландшафтарға кешенді баға беріледі.

Аумақты кешенді бағалау негізінде ЕҚТА санаты мен түрін, оны қорғау мен пайдалану режимін таңдау негізделеді.

2. Жерлерді ЕҚТА-да резервте қалдыру.

ЕҚТА даму жүйесінің бекітілген бағдарламасы жерлерді ЕҚТА-да резервте қалдыру үшін негіз болып табылады.

ЕҚТА үшін жерді резервте қалдыру Қазақстан Республикасының жер заңнамасы айқындаған тәртіппен облыс (республикалық маңызы бар қаланың, астана) әкімдігінің қаулысы негізінде жүзеге асырылады.

Резервте қалдырылған жер учаскелерін ЕҚТА жерлерінің құрамына беру кезінде оларға жер пайдалану құқығын беру Жер кодексі және Қазақстан Республикасының "Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы" Заңы айқындаған тәртіппен ЕҚТА санатына (республикалық немесе жергілікті маңызы бар) байланысты Қазақстан Республикасы Үкіметінің немесе облыс (республикалық маңызы бар қаланың, астана) әкімдігінің қаулыларымен жүргізіледі.

3. ЕҚТА жоспарлаудың техникалық-экономикалық негіздемесі (бұдан әрі - ТЭН).

ТЭН және оның құрамына енетін жер бөліп беру жобасы (жерге орналастыру

ж о б а с ы ) :

ЕҚТА шекарасының, координаттарының сипаттамасын, меншік иелері мен жер пайдаланушылардың ЕҚТА құрамына алып қойылатын (сатып алынатын) жер учаскелерінің санаттары мен алаңдарын, меншік иелері мен жер пайдаланушылардың жер учаскелерін алып қоймай олардың ЕҚТА құрамына қосылатын санаттары мен алаңдарын, сондай-ақ күзет аймағының шекарасы мен алаңдарын ;

меншік иелері мен жер пайдаланушылардан жер учаскелерін сатып алуға және (немесе) оларды алу жөніндегі залалдарды жабуға, қорғалу аймақтарында шаруашылық қызметті шектеуге байланысты, сондай-ақ жерді алып қоймай, ЕҚТА құрған жағдайларда жұмсалатын шығындарды;

инфрақұрылым құруға және ЕҚТА-ны күтіп-ұстауға, мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерін күзету, қорғау және қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды орындауға жұмсалатын шығындарды;

аумақты белгіленген функционалды аймақтарға бөлуді, қорғалу режимінің түрлері мен рекреациялық жүктемелер нормаларын айқындай отырып, осы аймақтар шегінде табиғи кешендерді реттелмелі туристік, рекреациялық және шектеулі шаруашылық мақсаттарда пайдалану шарттарын;

экологиялық туризмді дамытуды ескере отырып, ерекше қорғалатын табиғи аумақты жоспарлау жобасын және оның инфрақұрылымын (инфрақұрылымды дамытудың бас жоспарын), туристік соқпақтарды, қарап көру алаңдарын, демалу алаңқайларын, көлікке арналған тұрақтарды, кемпингтерді, шатырлы лагерьлерді , қонақ үйлерді, мотельдерді, туристік базаларды, қоғамдық тамақтандыру, сауда және басқа да мәдени-тұрмыстық мақсаттағы объектілерді, құбырларды, электр және байланыс желілерін, жолдарды қамтиды.

ЕҚТА құру, күтіп ұстау және дамыту жөніндегі іс-шаралар мен шығыстар айқындалады.

## **5.2. Заңды тұлғалардың мәртебесі бар қазіргі ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды кеңейту және жаңаларын құру**

### **5.2.1. Мемлекеттік табиғи қорықтар**

Мемлекеттік табиғи қорық (бұдан әрі - МТҚ) - әдеттегі, сирек кездесетін және бірегей табиғи кешендерді қаз-қалпында сақтауға арналған ғылыми табиғат қорғау мекемесі мәртебесі бар қорықтық күзет режимі белгіленген ерекше қорғалатын табиғи аумақ. Қорықтар аумағында қандай да болсын шаруашылықтық қызметке тыйым салынған және ғылыми-зерттеу жұмыстары

ғана жүргізіледі. Мәдени-ағарту, оқу және туристік іс-шаралар арнайы бөлінген учаскелерде ғана жүргізілуі мүмкін.

Жаратылыстану-ғылыми негіздемелер жобаларымен 2009 жылға дейінгі кезеңде табиғи кешендері қорықтармен бірге біртұтас нысанды құрайтын қазіргі төрт табиғи қорыққа іргелес аумақтарда қорық режимін белгілеу мақсатында олардың ауданын кеңейту қажеттілігі айқындалған (3-кесте).

### 3-кесте

#### Қазіргі мемлекеттік табиғи қорықтарды кеңейту

<b>1. Марқакөл мемлекеттік табиғи қорығы, Шығыс Қазақстан облысы</b>	
Орналасқан жері	Оңтүстік-Батыс Алтай, Марқакөл көлі, Күршім және Азутау жоталары
Құрылған жылы	Қаз.ССР Министрлер Советінің 1976 жылғы 4 тамыздағы N 365 қаулысы
Алаңы	Қазіргісі - 75048 га. Кеңейту - 27923 га
Кеңейту себептері	Тұяқты және жыртқыш жануарлардың мекендеу және қоныс аудару орындарын, құстардың сирек кездесетін және жойылып бара жатқан түрлерін, албырт тектес балықтар мекендейтін және көбейтетін орындарды қорғау
Күзет режимі	Кез-келген шаруашылық қызметке жол берілмейтін қорықтық режим. Ғылыми-зерттеу және мониторинг жұмыстарын жүргізуге рұқсат етіледі
Кеңейту жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі	2007 жылдың IV-тоқсаны
<b>2. Батыс Алтай мемлекеттік табиғи қорығы, Шығыс Қазақстан облысы</b>	
Орналасқан жері	Мемлекеттік орман қорының: Алтай орман тәжірибелік станциясының Черноубинск орманшылығы, Зырян орман шаруашылықтық өндірістік кәсіпорнының Верхнетурсугун орманшылығы жерлерінде құрылған
Құрылған жылы	Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің 1992 жылғы 3 маусымдағы N 1519 қаулысы
Алаңы	Қазіргісі - 56078 га. Аумағын кеңейту - 30344 га
Кеңейту себептері	Самырсын екпелерін, қоныс аударатын тұяқты жануарларды, эндемикалық флора түрлері өсетін жерлерді қорғау
Күзет режимі	Кез-келген шаруашылық қызметке жол берілмейтін қорықтық режим. Ғылыми-зерттеу және мониторинг жұмыстарын жүргізуге рұқсат етіледі
Кеңейту жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі	2007 жылғы IV-тоқсан
<b>3. Қорғалжын мемлекеттік табиғи қорығы, Ақмола облысы</b>	
Орналасқан жері	Қорық Астана қаласынан оңтүстік-батысқа қарай 150 шақырым қашықтықта орналасқан. Қорғалжын көлдерінің жүйесі мен Теңіз көлін, сондай-ақ оларға іргелес екі километрлік дала аймағын қамтиды
Құрылған жылы	Қазақ ССР Министрлер Советінің 1968 жылғы 16 сәуірдегі N 124 қаулысымен құрылған
Алаңы	Қазіргі алаңы - 258963 га. Аумақты кеңейту - 110000 га: Қыпшақ және Керей көлдерін қоса алғанда, Теңіз көлінен батысқа және оңтүстік-батысқа қарай дала учаскесі - 70000 га; Жарсуат, Сухое және Қызылкөл көлдерін қоса алғанда, Есей көлінен Нұра өзеніне дейін шығысқа қарай орналасқан аймақ - 40000 га

Кеңейту себептері	Батыс даласы киіктер төлдеуге тұрақты түрде келетін орын ретінде маңызды, осында сондай-ақ дала суырының үлкен колониялары бар. Шығыс аумағы - қабан мекендейтін орын, көлдер - суда жүзетін құстар, соның ішінде олардың Қызыл кітапқа енгізілген түрлері тұрақты жиналып тұратын орындар
Күзет режимі	Шаруашылық қызметтің барлық түріне жол берілмейтін қорықтық режим. Ғылыми-зерттеу және мониторинг жұмыстарын жүргізуге рұқсат етіледі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2007 жылғы IV-тоқсан
Кеңейту жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан
<b>4. Алакөл мемлекеттік табиғи қорығы, Алматы облысы</b>	
Орналасқан жері	Қорық мемлекеттік жер қоры жерлерінде, Тентек өзенінің, Алакөл көлі аралының атырабында орналасқан (Средний, Үлкен Аралтөбе, Кішкене Аралтөбе аралдары)
Құрылған жылы	1998, ҚР Үкіметінің қаулысы және облыс әкімінің 1995 жылғы 30 мамырдағы N 53 шешімі
Алаңы, мың га	Қазіргі алаңы - 19773 га, соның ішінде негізгі учаскесі - 16453, филиалы - (Алакөл көлінің аралы) - 3320 Аумақ 90 мың га алқапта Сасықкөл, Алакөл, Қошқаркөл көлдерінің төңірегіндегі бағалы аумақтарды енгізу (ЕҚТА дамыту бағдарламасының Ғаламдық экологиялық қоры Жобасы шеңберінде) және екінші кезекте - Арғанаты тауының 120,0 мың га жерін қосу есебінен кеңейтіледі
Кеңейтудің негіздемесі	Жыл құстары және жануарлардың Қызыл кітапқа енгізілген түрлері (арқар) мекендейтін жерлерді - көлдер жүйесі жағалауының сулы-батпақты жерлерінің бірегей экологиялық жүйелері мен құм белдеулерін қорғау
Күзет режимі	Кез-келген шаруашылық қызметке жол берілмейтін қорықтық режим. Ғылыми-зерттеу және мониторинг жұмыстарын жүргізуге рұқсат етіледі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2007 жылғы IV-тоқсан
Кеңейту жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан

Бағдарламада Шығыс Қазақстан облысында Тарбағатай МТҚ құру көзделген. Бұл табиғат қаз-қалпында сақталған, биологиялық сан алуандылық деңгейі жоғары және Еуразия құрлығының фауна үшін басымдық-маңызы зор аумақтарға жатады. Қорықты құрудың қысқаша сипаттамасы және оны ұйымдастыру себептері төменде келтіріліп отыр.

#### 4-кесте

#### **Жаңа мемлекеттік табиғи қорықтар құру**

<b>Тарбағатай мемлекеттік табиғи қорығы, Шығыс Қазақстан облысы</b>	
Орналасқан жері	Тарбағатай жотасы, Шығыс Қазақстан облысы
Ауданы	250000 га
Ұйымдастыру негізі	Бірегей субальпілік өсімдіктерді қорғау: Тарбағатай жотасы флорасының жеткілікті дәрежеде зерттелмеуі

Қорғау объектілері	Флора: Сиверс алмасы, майқараған, ледебур бадамы, алтай рауғашы, ақшыл секпігүл, үшкір кекек, алтай қасқыржидегі, тарбағатай таушешегі, Попов дембеті, қызғылт семізот, марал түбірі. Фауна: арқар, марал, кара аққұтан, ителгі, бүркіт, дуадақ, соқыртышқан, дала және кәдімгі сұртышқан, ұзын құйрықты саршұнақ, ақкіс
Күзет режимі	Шаруашылық қызметтің барлық түріне жол берілмейтін қорықтық режим. Ғылыми-зерттеу және мониторинг жұмыстарын жүргізуге рұқсат етіледі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2009 жылғы IV-тоқсан

### 5.2.2. Мемлекеттік ұлттық табиғи парктер

Экологиялық жүйелерді қорғау жолдарының бірі табиғи кешендерді сақтауды экологиялық ағарту, халықтың демалысы мүдделерімен және реттелмелі шаруашылық қызметпен ұштастыра отырып, қорықтармен салыстырғанда едәуір кең аумақта экологиялық тепе-теңдікті сақтай алатын ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру болып табылады. Осы аумақтарда табиғат пайдалану антропогендік қысымның кейбір түрлерін шектейтін нысаналы іс-шаралар жүргізу жолымен қалпына келу жөніндегі экожүйелердің қабілетіне негізделеді. Мұндай ЕҚТА-тарға мемлекеттік ұлттық табиғи парктері (МҰТП) жатады.

Бағдарламада қазіргі МҰТП ауданын кеңейту және осындай жаңа парктер құру көзделген (5 және 6-кестелер).

5-кесте

#### Қазіргі мемлекеттік ұлттық табиғи парктерді кеңейту

1. Іле Алатауы мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Алматы облысы	
Орналасқан жері	Іле Алатауы жотасының солтүстік беткейі шегінде, Батыста Шамалған өзенінен бастап шығыста Түрген өзеніне дейін
Құрылған жылы	Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1996 жылғы 22 ақпандағы N 228 қаулысы
Алаңы	Қазіргісі - 199702 га. Кеңейту - 35000 га
Кеңейту себептері	Тұяқты және жыртқыш жануарлар, сирек кездесетін құстар мекендейтін орын
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттелмелі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан



**2. Шарын мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Алматы облысы**

Орналасқан жері	Алматы облысы, үш әкімшілік ауданның: Ұйғыр, Райымбек және Еңбекшіқазақ аудандарының аумағында
Құрылған жылы	Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 23 ақпандағы N 213 қаулысы
Алаңы	Қазіргісі - 93150 га. Кеңейту - 104850 га
Кеңейту себептері	Қарақұйрық мекендейтін орындарды, сексеуіл тоғайларын, бірегей гидрологиялық объектілерді қорғау
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттелмелі
Кеңейту жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі	2007 жылғы IV-тоқсан

**3. Баянауыл мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Павлодар облысы**

Орналасқан жері	Павлодар облысы, Баянауыл ауданының аумағы
Құрылған жылы	Қаз. ССР Министрлер Советінің 1985 жылғы 12 тамыздағы N 276 қаулысы
Алаңы	Қазіргісі - 50688 га. Кеңейту - 72990 га
Кеңейту себептері	Арқар мекендейтін орындарды, көк шұнақ шөпті боз селеу дала аймақты эталондік типті қорғау
Күзет режимі	Қаумалдық
Кеңейту жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі	2007 жылғы IV-тоқсан

**4. Қарқаралы мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Қарағанды облысы**

Орналасқан жері	Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы аумағында
Құрылған жылы	Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1998 жылғы 1 желтоқсандағы N 1212 қаулысы
Алаңы мың га.	Қазіргісі - 90323 га. Аумақты кеңейту - 50000 га
Кеңейту негізі	Арқар мекендейтін орын, бүркіт, сұңқар, ителгі, кара дегелек, үкі, дуадақ, көк шұнақ шөпті боз селеу даланы, эндемиктер (қарқаралық бөріқарат, қарқаралық шайыр) қорғау
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттемелі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2007 жылғы IV-тоқсан
Кеңейту жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан

**5. "Көкшетау" мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстары**

Орналасқан жері	Төрт орман шаруашылығы - Зеренді, Арықбалық, Озерный және Айыртау аумақтарының мемлекеттік орман қоры жерлеріндегі Көкшетау таулы орманды массиві
Құрылған жылы	Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1996 жылғы 10 сәуірдегі N 415 қаулысы
Алаңы	Қазіргісі - 134511 га. Кеңейту 80994 га
Кеңейту себептері	"Көкшетау" МҮТП бекітілген ерекше қорғаныш және су реттеу маңызы бар орман қорының шоқ ормандары учаскелеріне ЕҚТА мәртебесін беру
Қорғау режимі	Қорықтық, тапсырысты және реттемелі

ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды өткізу мерзімі 2007 жылғы IV-тоқсан

б - к е с т е

### Жаңа мемлекеттік ұлттық табиғи парктер құру

<b>1. Жоңғар Алатауы мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Алматы облысы</b>	
Орналасқан жері	Алматы облысы, үш әкімшілік ауданның: Ақсу, Сарканд және Алакөл аудандарының аумағында
Алаңы	407465 га
Құру себептері	Жоңғар Алатауы жотасының орталық бөлігінің солтүстік беткейлерінің экожүйелерін сақтау, зерттеу және рекреациялық пайдалану
Қорғау және зерттеу объектілері	Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген жануарлардың сирек кездесетін және жойылып бара жатқан түрлері: барыс, қызыл қасқыр, арқар, қоңыр аю, Орта Азия сілеусіні, Орта Азия кәмшаты, сабаншы, шұбар күзен, тас сусары, кара аққұтан, бүркіт, түрлі-түсті шымшық
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттелмелі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2007 жылғы IV-тоқсан
Құру жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан
<b>2. Ақжайлау мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Шығыс Қазақстан облысы</b>	
Орналасқан жері	Шығыс Қазақстан облысы
Алаңы	40000 га
Паркті ұйымдастыру негізі	Минералдарға аса бай (гагаринит, синхизит, беферстит, циртолит, астрофиллит, эвксенит, фенакит, гелвин және басқалар - 90 минералға дейін) эгирин-рибекит граниттерін: бірегей геологиялық объектілерді сақтау, зерттеу және рекреациялық пайдалану. Өсімдіктер дүниесінің эндемикалық және сирек кездесетін өкілдерін, жануарлардың жойылып бара жатқан түрлері: арқар, бүркіт, ителгі және басқалар мекендейтін жерлерді қорғау.
Қорғау объектілері	Бірегей геологиялық объектілер, өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің эндемикалық, сирек кездесетін және жойылып бара жатқан түрлері.
Күзет режимі	Қорықтық және қаумалдық
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан
<b>3. Мерке-Жайсан мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, Жамбыл облысы</b>	
Орналасқан жері	Жамбыл облысы, Мерке және Шу аудандары
Алаңы	159000 га
Паркті ұйымдастыру негізі	Бірегей табиғи және тарихи-мәдени мұраларды сақтау
Қорғау объектілері	Бірегей тарихи ескерткіштер, эндемикалық, сирек кездесетін жануарлар және өсімдіктер түрлері
Күзет режимі	Қорықтық және қаумалдық
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан
<b>4. "Бұйратау" мемлекеттік табиғи паркі, Қарағанды және Ақмола облыстары</b>	
Орналасқан жері	Қарағанды және Ақмола облыстары, Ерейментау тау алқабы
Алаңы	103588 га

Ұйымдастыру себептері	Қуаң даланың бірегей табиғи кешендерін сақтау, зерттеу және рекреациялық пайдалану
Қорғау объектілері	Ерейментау таулы-дала алқабының экожүйелері, жануарлар мен өсімдіктер дүниесінің эндемикалық, сирек кездесетін және жойылып бара жатқан өкілдері, геоморфологиялық объектілер
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттелмелі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан

### 5.2.3. Мемлекеттік табиғи резерваттар

Мемлекеттік табиғи резерват (бұдан әрі - МТР) - бұл осы аумақта ландшафтық және биологиялық сан алуандылықты сақтауға және қалпына келтіруге, ондағы табиғи ресурстардың орнықты дамуын және теңгерілген дәрежеде пайдаланылуын қамтамасыз етуге арналған күзет режимі әртүрлі ЕҚТА

2009 жылға дейін дала, сулы-батпақты және су маңындағы экожүйелерді сақтау мақсатында бір табиғи резерватты құрып, екеуінің ЖҒ және ТЭН әзірлеу ұсынылады (7-кесте).

7-кесте

#### Құруға ұсынылатын мемлекеттік табиғи резерваттар

<b>1.»Ертіс өзенінің жайылмасы мемлекеттік табиғи резерваты, Павлодар облысы</b>	
Алаңы	370000 га
Орналасқан жері	Ертіс өзенінің жайылмасы,»Ертіс өзенінің жайылмасы мемлекеттік табиғи қаумалының базасында, Шығыс Қазақстан облысының оңтүстік шекарасынан бастап Ресеймен арадағы солтүстік шекараға дейін
Ұйымдастыру себептері	Ертіс өзені жайылмасының флорасы мен фаунасының сирек кездесетін және бағалы түрлерін, сондай-ақ тарихтың археологиялық ескерткіштерін: ертедегі мекендер мен молаларды, палеонтологиялық олжаларды қорғау
Қорғау объектілері	Өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің барлық сирек кездесетін және бағалы түрлері қорғалуға жатады
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттелмелі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2009 жылғы IV-тоқсан
<b>2.»Алтын дала мемлекеттік табиғи резерваты, Қостанай облысы</b>	
Алаңы мың га.	489794 га
Орналасқан жері	Қостанай облысының Наурызым, Әуликөл, Амангелді және Жангелді аудандарының орманды-дала, дала және жартылай шөлейт экожүйелерінің учаскелері
	Ірі сүт қоректілердің (киік, құлан) және құстардың (дуадақ, тарғақ, құстардың жыртқыш және сулы-батпақты түрлерінің кешені) сирек кездесетін және жойылып бара жатқан түрлерінің таралымдарын сақтау

Ұйымдастыру себептері	және қалпына келтіру үшін ғаламдық маңызы бар Қазақстан жазығының далалы және жартылай шөлейт аймағының бірегей ландшафтарын, сулы-батпақты жерлерін қорғау
Қорғау объектілері	Қаз-қалпындағы орманды-дала, далалы және жартылай шөлейт кешендерінің учаскелерін киік төлдейтін жерлер, қоныс аударатын жолдар мен жазғы жайылымдар, сондай-ақ суда жүзетін құстардың сирек кездесетін түрлері салатын суы тұщы және аздап ащылау аса ірі сулы-батпақты жерлер
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттелмелі
ЖҒ және ТЭН әзірлеу жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2008 жылдың IV-тоқсаны
<b>3. Ақжайық мемлекеттік табиғи резерваты, Атырау облысы</b>	
Орналасқан жері	46 <sup>0</sup> 42' - 47 <sup>0</sup> 02' с.е.; 51 <sup>0</sup> 10' - 52 <sup>0</sup> 02' ш.б. географиялық координаттары шегінде Каспий теңізінің жағалауын қамтитын Жайық өзені атырабының учаскесі
Алаңы	111500 га
Ұйымдастыру негізі	Каспий-Қара теңіз-Шығыс Африка ұшу жолында суда жүзетін құстардың қоректенетін және ұя салатын орны болып табылатын Каспий теңізінің солтүстік-шығыс бөлігінің жағалауымен іргелес Жайық өзені атырабының бірегей сулы-батпақты жерлерін, сондай-ақ балықтардың бекіре және басқа да бағалы түрлері қоныс аударатын және жайылатын аудандарды қорғау
Қорғау объектілері	Фауна мен флораның бағалы және құрып кету қаупі төнген 34 түрі мен олар мекендейтін жерлер
Күзет режимі	Қорықтық, қаумалдық және реттелмелі
Құру жөніндегі іс-шараларды жүргізу мерзімі	2008 жылғы IV-тоқсан

### **5.3. Заңды тұлғаларды құрмай-ақ ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды құру**

Заңды тұлғалардың құқығы жоқ ЕҚТА мемлекеттік табиғи қаумалдар мен мемлекеттік табиғат ескерткіштері жатады. Осы ЕҚТА түрлері жер алынбай құрылады және оларда орналасқан табиғи-қорық қорының объектілерін қорғау Қазақстан Республикасы Үкіметінің немесе жергілікті атқарушы органдардың табиғат пайдалануға белгілеген тыйым салулары мен шектеулерін меншік иелері мен жер пайдаланушылардың сақтауы арқылы қамтамасыз етіледі.

#### **5.3.1. Мемлекеттік табиғи қаумалдар**

Мемлекеттік табиғи қаумал - мемлекеттік табиғи-қорық қорының бір немесе бірнеше объектілерін сақтауға және молықтыруға арналған шаруашылық қызметтің тапсырыстық режимі немесе реттелмелі режимі бар ЕҚТА. Қаумалдар зоологиялық, ботаникалық, гидрологиялық, геологиялық, геоморфологиялық,

гидрогеологиялық, топырақты, ландшафты және кешенді қаумалдар болуы м ү м к і н .

Қазақстан Республикасының аумағында республикалық маңызы бар барлығы 55 мемлекеттік табиғи қаумал ұйымдастырылған.

Бағдарламада табиғи қаумалдардың аумақтарында орналасқан табиғи-қорық қорының объектілерін, мемлекеттік орман шаруашылығы мекемелеріне бекітілмегендерінде тиімді түрде қорғауды қамтамасыз ету мақсатында оларды осы бағдарламаға 1-қосымшаға сәйкес ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік мекемелеріне бекітіп беру көзделеді.

Сондай-ақ Бағдарламада көрсетілген аумақтарда биологиялық сан алуандылықты сақтау және оны орнықты дамыту мақсатында осы аумақтар бекітілген мемлекеттік мекемелерді қажетті мөлшердегі контейнер типті тұрғын ғимараттармен, көлік құралдарымен, қызметтік қарумен, нысанды киім-кешекпен қосымша жарақтандыру көзделеді және мемлекеттік инспекторларды ұстауға арналған қаражат көзделеді.

Сулы-батпақты алқаптардың биологиялық сан алуандылығын сақтау жөніндегі халықаралық келісімдерді орындау және "Ақ тырна мен басқа да суда жүзетін құстарды сақтау үшін қоныс аудару маршруттары мен сулы-батпақты алқаптарды дамыту" Ғаламдық экологиялық қор және қоршаған ортаны қорғау бойынша БҰҰ бағдарламасының жобасын іске асыру шеңберінде Наурызым мемлекеттік табиғи қорығына бекітіп берілетін республикалық маңызы бар жаңа "Жарсор-Ұрқаш" мемлекеттік табиғи қаумалын ұйымдастыру көзделуде (8-кесте)

8-кесте

**Республикалық маңызы бар жаңа мемлекеттік табиғи қаумалдар құру**

Қаумалдың атауы	Қаумалдың түрі	Қорғау объектілері	Алқабы, га
<b>Қостанай облысы</b>			
Жарсор-Ұрқаш	Кешенді	Ақ тырнаны қоса алғанда, маусымдық қоныс аудару кезеңінде тырналардың жаппай жиналған үйірлерін және олар мекендейтін жерлерді қорғау	30000

**5.4. Жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жүйесін дамыту**

Жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар желісін дамыту берекесіз жүргізілді және атқарушы органдардың бастамашылығына, ғылыми және қоғамдық ұйымдардың белсенділігіне байланысты болды. Қазіргі кезде Қазақстанда төрт түрлі жергілікті маңызы бар 63 ЕҚТА ұйымдастырылған, олар:

табиғи парктер, табиғат ескерткіштері, қорықтық аймақтар, дендропарктер және жергілікті маңызы бар қаумалдар, олардың ішінде Батыс Қазақстан облысының аумағында - 8, Қарағанды облысында - 11, Қостанай облысында - 13, Солтүстік Қазақстан облысында - 2, Оңтүстік Қазақстан облысында - 28, Алматы қаласы - 1. Заңды тұлға мәртебесімен 3 табиғи парк қана жұмыс істейді, олар - "Медеу" (Алматы қаласы), "Бұйратау" (Қарағанды облысы), Шалқар (Батыс Қазақстан облысы). Соңғысы 2004 жылдың қазан айында құрылды.

ЕҚТА желісін одан әрі дамыту республика аймақтарының табиғатын қорғаудың аса көкейкесті міндеттерінің бірі болып табылады және облыстық (республикалық маңызы бар қаланың, астананың) атқарушы органдары бекіткен жергілікті маңызы бар ЕҚТА желісін дамытудың орта мерзімді және ұзақ мерзімді аймақтық бағдарламалары негізінде орындалуда.

Мүдделі мемлекеттік және өзге ұйымдардан келіп түскен ұсыныстардың негізінде мына мемлекеттік табиғи парктерді құруды бірінші кезектегі объектілер ретінде облыстық әкімдіктерге ұсынуға болады, олар - Көксай (Жамбыл облысы), Бектауата (Қарағанды облысы), Шідерті-Өлеңті (Павлодар облысы) сондай-ақ табиғат ескерткіштерін, дендропарктерді ұйымдастыру, жергілікті деңгейдегі экологиялық желінің басқа да элементтерін қалыптастыру есебінен аймақтық ЕҚТА желісін кеңейту ұсынылады.

## **6. Қажетті ресурстар және Бағдарламаны қаржыландыру көздері**

Осы Бағдарламаны қаржымен қамтамасыз ету көздері: республикалық бюджеттің, жергілікті бюджеттің қаражаты және халықаралық гранттардың қаражаты болып табылады. Жалпы алғанда Бағдарламаны іске асыруға:

республикалық бюджеттен 147,81 млн. теңге, оның ішінде жылдар бойынша: 2007 жылы - 5,5 млн. теңге; 2008 жылы - 72,33 млн. теңге; 2009 жылы - 69,98 млн. теңге;

халықаралық гранттар қаражаты есебінен 9,3 млн. теңге, оның ішінде жылдар бойынша: 2007 жылы - 7,5 млн. теңге, 2008 жылы - 1,8 млн. теңге көзделуде.

Бағдарламада жер бөлуге, күрделі құрылысқа, техника, жабдықтар, басқа да негізгі құралдар сатып алуға және ЕҚТА-ды ұстауға жұмсалатын шығыстардың есеп-қисабы көзделмеген, өйткені мұндай есеп-қисаптар оларды құрудың техникалық-экономикалық негіздемелерін әзірлеу барысында ғана жасалуы мүмкін.

Осы бағдарламаға 2-қосымшаға сәйкес контейнер үлгісіндегі тұрғын үйлер, көлік құралдарын, қызметтік қару, нысанды киім сатып алуға және

республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғи қаумалдарды қорғау жөніндегі мемлекеттік инспекторларды ұстауға республикалық бюджеттен жұмсалатын шығыстар 129,9 млн. теңгені құрайды.

## 7. Бағдарламаны іске асырудан күтілетін нәтижелер

Бағдарламаның шараларын жүзеге асыру қолданыстағы және жаңа ЕҚТА ұ л ғ а й т у б о й ы н ш а :

Қазақстан Республикасының табиғи-қорық қорының аумағын 1258,66 га кеңейтуге (ЕҚТА үлесі мемлекет аумағының 1,8%-ын құрайды);

ірі сүтқоректілер (киік, құлан) мен құстардың (дуадақ, тарғақ, жыртқыш және сулы-батпақты құстардың кешені) сирек кездесетін және құрып бара жатқан түрлерінің таралымын сақтау және қалпына келтіру үшін терең мәні бар Қазақстанның далалы және жартылай шөлді аймақтарының сулы-батпақты жерлерін, мемлекеттің ландшафты және биологиялық саналуандылығын қ о р ғ а у д ы к ү ш е й т у г е ;

жануарлардың сирек кездесетін түрлерін (барыс, қызыл қасқыр, арқар, қоңыр аю, орта азиялық сілеусін, орта азиялық кәмшат, сабаншы, шұбар күзен, тас сусары) қорғау аумағын, мекендеу орнын және албырт тектес балық түрлерін к ө б е й т у а у м а ғ ы н к е ң е й т у г е ;

тамаша субальпілік өсімдіктерді (Сиверс алма ағашы, майқараған, ледебуров бадамы, алтай рауғашы, ақшыл секпігүл, инелі кекіре, алтай қасқыржидегі, тарбағатай таушешегі, Попов дембеті, қызғылт семізот, марал түбірі), өсімдіктер әлемінің эндемикалық және сирек кездесетін түрлерін, тарихи археологиялық ескерткіштерді: бағзы заманғы тұрақтар мен қазбаларды, палеонтологиялық т а б ы л ғ а н д а р д ы қ о р ғ а у ғ а а л у ;

аймақтарда қоршаған ортаның тұрақты жай-күйі мен биологиялық сан алуандылығын ұзақ мерзімді сақтауға кепілдік беретін қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін құруға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының ЕҚТА-ын құру және дамыту жөніндегі мәліметтер 9-кестеде келтірілген.

9 - к е с т е

### 2007-2009 жылдарға арналған ЕҚТА-ны құру және кеңейту бойынша мәліметтер

Әкімшілік облыс	ЕҚТА санаты	Атауы	Ауданы, мың. га
		Кеңейту	Құру
Ақмола	МТҚ	Қорғалжын	110,0
	МТҚ	Алакөл	210,0
Алматы		Шарын	104,85

		Жоңғар Алатауы		407,465
Атырау	МТР	Ақжайық		111,5
Шығыс Қазақстан	МТҚ	Марқакөл	27,923	
		Батыс Алтай	30,344	
	МҰТП	Бұйратау		103,588
Қарағанды	МҰТП	Қарқаралы	50,0	
Павлодар	МҰТП	Баянауыл	72,99	
Қостанай	табиғи қаумал	Жарсор-Ұрқаш		30,0
<b>Барлығы:</b>			<b>606,107</b>	<b>652,553</b>
Жиыны:			<b>1258,66 мың. га</b>	

## 8. Бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары

Р/с N №	Іс-шаралар	Аяқтау формасы	Орындауға жауаптылар	Орындау мерзімі	Кезделіп отырған шығыстар, млн. теңге	Қаржыландыру көзі
1	2	3	4	5	6	7
	<b>Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды кеңейту және құру</b>					
1	<b>Қазіргі ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды кеңейту</b>					
1.1	<b>Қорықтар</b>					
1	Алакөл МТҚ аумағын кеңейтудің ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортамині, ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	2007 жыл - 2,5	Халықаралық гранттар
	Алакөл МТҚ аумағын кеңейту	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортамині, ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет
2	Марқакөл МТҚ аумағын кеңейту	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортамині, ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет
3	Батыс Алтай МТҚ аумағын кеңейту	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортамині, ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет
4	Қорғалжын МТҚ аумағын кеңейтудің ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортамині, ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	2007 жыл - 2,5	Халықаралық гранттар
	Қорғалжын МТҚ аумағын кеңейту	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортамині, ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	*	Халықаралық гранттар



1.2	<b>Ұлттық парктер</b>					
1	Іле Алатауы МҰТП аумағын кеңейтудің ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	2008 жыл - 2,5	Республикалық бюджет
2	"Көкшетау"» МҰТП аумағын кеңейтудің ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	2007 жыл - 2,5	Республикалық бюджет
3	Шарын МҰТП аумағын кеңейту	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет
4	Баянауыл МҰТП аумағын кеңейту	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет
5	Қарқаралы МҰТП аумағын кеңейтудің ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	2007 жыл - 3,0	Республикалық бюджет
	Қарқаралы МҰТП аумағын кеңейту	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет
2	<b>Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құру</b>					
2.1	<b>Қорықтар</b>					
1	Тарбағатай МТҚ аумағын құрудың ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2009 жылғы желтоқсан	2009 жыл - 3,0	Республикалық бюджет
2.2	<b>ӨҰлттық парктер</b>					
1	Жоңғар Алатауы МҰТП аумағын құрудың ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	2007 жыл - 2,5	Халықаралық гранттар
	Жоңғар Алатауы МҰТП аумағын құру	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині	2008 жылғы желтоқсан	*	Халықаралық гранттар
2	"Мерке-Жайсан" МҰТП аумағын құрудың ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	2008 жыл - 2,0	Республикалық бюджет
3	"Бұйратау"» МҰТП аумағын құру	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині , ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет

4	"Ақжайлау" МҮТП құрудың ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині, ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	2008 жыл - 2,0	Республикалық бюджет
<b>2.3 Табиғи резерваттар</b>						
1	"Алтын-Дала" МТР құрудың ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині, ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	2008 жыл - 1,5 2008 жыл - 0,85	Халықаралық гранттар Республикалық бюджет
2	"Ертіс өзенінің жайылмасы" МТР құрудың ЖҒ және ТЭН әзірлеу	ЖҒ және ТЭН	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині, ЖРА	2009 жылғы желтоқсан	2009 жыл - 2,0	Республикалық бюджет
3	«Ақжайық» МТР құру	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині, ЖРА	2008 жылғы желтоқсан	*	Республикалық бюджет
<b>2.4 Табиғи қаумалдар</b>						
	Жарсор-Ұрқаш табиғи қаумалын құру	Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы	АШМ (жинақтау), Қоршағанортaмині, ЖРА	2007 жылғы желтоқсан	2008 жыл - 0,3	Халықаралық гранттар
	Республикалық бюджет қаражатының жиыны:				2007 жыл - 5,5 2008 жыл - 7,35 2009 жыл - 5,0	Республикалық бюджет
	Халықаралық гранттар қаражатының жиыны:				2007 жыл - 7,5 2008 жыл - 1,8	Халықаралық гранттар

### **Е с к е р т п е :**

\* шығыстар көлемі, ЖҒ және ТЭН әзірленгеннен кейін айқындалатын болады ;

2008 және 2009 жылдарға арналған шығыстар көлемі тиісті қаржы жылына арналған "Республикалық бюджет туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес нақтыланатын болады.

Аббревиатуралардың толық жазылуы:

АШМ - Қазақстан Республикасы ауыл шаруашылығы министрлігі;  
Қоршағанортaмині - Қазақстан Республикасы қоршаған ортаны қорғау министрлігі ;

ЖРА - Қазақстан Республикасы жер ресурстарын басқару агенттігі.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін дамытудың 2007-2009 жылдарға арналған

бағдарламасына

1-қосымша

**Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік мекемелеріне  
бекітіп берілетін мемлекеттік табиғи қаумалдардың мемлекеттік  
табиғи-қорық қорының объектілерін қорғау жөніндегі инспекторлардың  
қажетті санын бөлу**

р/с N №	Қаумалдың атауы	Орналасқан жері	Алқабы, мың га	Рельеф нысаны	Қажет инспекторлар саны, адам
1	2	3	4	5	6
<b>Қорғалжын мемлекеттік табиғи қорығы</b>					
1	Атбасар мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Ақмола облысы, Атбасар ауданы	75,1	Жазық-жоталы	3
2	Шығыс мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Ақмола облысы, Еңбекшілдер ауданы	100,0	Жазық-жоталы	5
3	Ерейментау мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Ақмола облысы, Ерейментау ауданы	35,0	Жазық-жоталы	2
	<b>Барлығы:</b>				<b>10</b>
<b>Алакөл мемлекеттік табиғи қорығы</b>					
4	Тоқты мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Алматы облысы, Алакөл ауданы	187,0, оның ішінде 161,1 Алакөл МОШМ жерінде	Жоталы	2
	<b>Барлығы:</b>				<b>2</b>
<b>«Алтынемел» мемлекеттік ұлттық табиғи паркі</b>					
5	Балқаш маңы мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Алматы облысы, Балқаш ауданы	509,4, оның ішінде 351,8 Бақанас МОШМ жерінде	Жоталы	8
6	Жоғарғы Көксу мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Алматы облысы, Қарабұлақ ауданы, Талдықорған МОШМ	240,0	Жоталы	13

7	Қоқан мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Алматы облысы, Сарқанд ауданы	4,9, оның ішінде 0,9 Бөрлітөбе МОШМ жерінде	Жоталы	1
8	Аңдысай мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы	1000,0	Жоталы-жазық	16
	<b>Барлығы:</b>				<b>38</b>

**Іле Алатауы мемлекеттік ұлттық табиғи паркі**

9	Қараой мемлекеттік кешенді табиғи каумалы	Алматы облысы, Балқаш ауданы, Бақанас МОШМ	509,0, оның ішінде 123,1 Бақанас МОШМ жерінде	Жоталы	21
10	Алматы мемлекеттік табиғи каумалы (кешенді)	Алматы облысы, Қарасай, Талғар және Райымбек аудандары	542,4	Таулы, жоталы	23
	<b>Барлығы:</b>				<b>44</b>

**Үстірт мемлекеттік табиғи қорығы**

11	Новинский мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Атырау облысы, Құрманғазы ауданы	4,5	Жазық-жоталы	1
12	Бударин мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық және Зеленов аудандары	80,0, оның ішінде 31,7 Чапаев және Орал МОШМ	Жазық-жоталы	1
13	Кирсанов мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Батыс Қазақстан облысы, Бөрлі, Орал маңы және Терке аудандары	61,0, оның ішінде 22,0 Бөрлі және Январцев МОШМ	Жазық-жоталы	2
14	Жалтыркөл мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Батыс Қазақстан облысы, Жаңақала ауданы	19,0	Жазық-жоталы	1
15	Қарақия-Қаракөл мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы	137,5	Жоталы	3
16	Ақтау-Бозашы мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Маңғыстау облысы, Түпқараған ауданы	170,0	Жоталы	6
	<b>Барлығы:</b>				<b>14</b>

**Марқакөл мемлекеттік табиғи қорығы**

17	Тарбағатай мемлекеттік зоологиялық табиғи каумалы	Шығыс Қазақстан облысы, Зайсан ауданы	240,0	Таулы	10

18	Құлжа мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Шығыс Қазақстан облысы, Көкпекті ауданы	46,0	Жоталы	2
	<b>Барлығы:</b>				12
<b>Ақсу-Жабағылы мемлекеттік табиғи қорығы</b>					
19	"Берқара сайы" мемлекеттік кешенді табиғи қаумалы	Жамбыл облысы, Жуалы ауданы	17,5, оның ішінде 3,1 Жамбыл МОШМ жерінде	Таулы	1
	<b>Барлығы:</b>				1
<b>Қарқаралы мемлекеттік ұлттық табиғи паркі</b>					
20	Бектауата мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданы	0,5	Жоталы-жазық	1
21	Тораңғы мемлекеттік ботаникалық табиғи қаумалы	Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданы	0,048	Жазық	1
22	Қоғашық мемлекеттік ботаникалық табиғи қаумалы	Қарағанды облысы, Жаңаарқа ауданы	15,0	Жоталы-жазық	1
	<b>Барлығы:</b>				3
<b>Наурызым мемлекеттік табиғи қорығы</b>					
23	Сарыкопа мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Қостанай облысы, Жангелдин ауданы	51,2	Жазық	3
24	Тауынсор мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Қостанай облысы, Қамысты ауданы	35,0	Жазық	2
25	Торғай мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Ақтөбе облысы, Ырғыз ауданы	348,0	Жазық-жоталы	15
	<b>Барлығы:</b>				20
<b>Қаратау мемлекеттік табиғи қорығы</b>					
26	Қарғалы мемлекеттік зоологиялық табиғи қаумалы	Қызылорда облысы Шиелі және Жаңақорған аудандары	13,3	Жазық	1
	<b>Барлығы:</b>				1

«"Ертіс орманы"» мемлекеттік табиғи орман резерваты					
27	"Ертіс жағалауы"» мемлекеттік табиғи қамалы (кешенді)	Павлодар облысы, Ақтоғай, Железин, Ертіс, Качир, Лебяжі, Май және Павлодар аудандары	377,133	Жазық	16
	<b>Барлығы:</b>				16
<b>Баянауыл мемлекеттік ұлттық табиғи паркі</b>					
28	"Қызылтау" мемлекеттік зоологиялық табиғи қамалы	Павлодар облысы, Баянауыл ауданы	60,0, оның ішінде 0,2 Баянауыл МҰТП аумағында	Жоталы	3
	<b>Барлығы:</b>				3
<b>"Көкшетау" мемлекеттік ұлттық табиғи паркі</b>					
29	Мамлют мемлекеттік зоологиялық табиғи қамалы	Солтүстік Қазақстан облысы, Мамлют ауданы	52,4	Жазық	2
30	Смирнов мемлекеттік зоологиялық табиғи қамалы	Солтүстік Қазақстан облысы, Аққайың ауданы	240,0	Жазық	10
31	Согров мемлекеттік зоологиялық табиғи қамалы	Солтүстік Қазақстан облысы, Булаев және Қызылжар аудандары	134,1	Жазық	6
	<b>Барлығы:</b>				18
<b>Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық табиғи паркі</b>					
32	Задария мемлекеттік ботаникалық табиғи қамалы	Оңтүстік Қазақстан облысы, Арыс ауданы	8,4	Жоталы	1
33	Жамбыл мемлекеттік ботаникалық табиғи қамалы	Оңтүстік Қазақстан облысы, Арыс ауданы	8,6	Жоталы	1
34	Темір мемлекеттік ботаникалық табиғи қамалы	Оңтүстік Қазақстан облысы, Арыс ауданы	4,0	Жоталы	1

35	Ақдала мемлекеттік ботаникалық табиғи қаумалы	Оңтүстік Қазақстан облысы, Арыс ауданы	65,754	Жоталы	2
	<b>Барлығы:</b>				<b>5</b>
	<b>Жиыны:</b>				<b>187</b>

### Е с к е р п е :

күзететін мемлекеттік орман шаруашылығы мекемелерінің (МОШМ) қолда бар орман қорғау қызметтері жүзеге асыратын мемлекеттік орман қорының жерлерінде орналасқан мемлекеттік табиғи қаумалдар есеп-қисап кестесіне енгізілген жоқ.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін дамытудың 2007-2009 жылдарға арналған бағдарламасына 2-қосымша

**Контейнер үлгісіндегі тұрғын үйлер, көлік құралдарын, қызметтік қару, нысандық киім-кешек сатып алуға және республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғи қаумалдарды қорғау жөніндегі мемлекеттік инспекторларды ұстауға жұмсалатын шығындардың есеп-қисабы**

р/с N	Шығындар атауы	Өлшем бірлігі	Бірлік саны	Бірлік құны, мың теңге	Шығындар сомасы, мың теңге	Қаржыландыруды жылдар бойынша бөлу, мың теңге
2008			2009			
1	4 адам тұруға арналған жабдықталған контейнер үлгісіндегі тұрғын үй немесе өзіне өзі қызмет көрсететін құрастырмалы бір пәтерлі үй	дана	20	710,4	14208,0	7104,0
2	Жол талғамайтын автомашина	бірлік	31	1703	52793,0	26396,5
3	Қызметтік қару: қынапты карабин	бірлік бірлік	9 4 94	42,0 53,0	3948,0 4982,0	1974,0 2491,0
4	Нысандық киім: жазағы қысқы	жинақ жинақ	187 187	16,2 31,3	3024,0 5859,0	1512,0 2929,5
5	Инспекторлар жалақысының жылдық қоры		187	241,45	45152,1	22576,05
	<b>Жиыны:</b>				<b>129966,1</b>	<b>64983,05</b>

## **Е с к е р т п е :**

автомашиналар саны 3 инспектор құрамындағы ұтқыр топтардың қаумалдарды күзету жөніндегі жұмыстарды жүргізудің вахталық әдісі (қарауылдау) қолданылатынын ескере отырып, 6 инспекторға бір автомашина беру есебінен айқындалды;

контейнер үлгісіндегі тұрғын үй саны қаумалдардың алқабына және орналасқан жеріне, оларды күзету ерекшеліктеріне байланысты анықталды.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК